บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากความเจริญด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร คือ อัตราการตายของประชากรลดลงและประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งส่งผลให้จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รายงานจากการศึกษาของสหประชาชาติ (Kerrigan, 1981 อ้างถึงในจำเรียง กุรมะสุวรรณ, 2533) ได้แสดงให้เห็นแนวโน้มว่าในปี พ.ศ. 2543 โลกจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด คือ ประมาณ 580 ล้านคน ซึ่งแสดงถึงว่าผู้สูงอายุจะเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ในอนาคตอันใกล้นี้

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้อัตราเพิ่มของประชากรจะลดลง แต่ขนาดของประชากรไทยได้ขยายเพิ่มขึ้นตลอดเวลาและโครงสร้างของประชากรได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจากสถิติประชากรไทยในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา พบว่า ประชากรกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าตัว คือ ในปี พ.ศ. 2523 มีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ 2.5 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2529 เพิ่มเป็น 3 ล้านคน ปี พ.ศ. 2531 มีจำนวน 3.2 ล้านคน ปี พ.ศ. 2533 มีจำนวน 3.4 ล้านคน หรือร้อยละ 6.1 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าในปี พ.ศ. 2543 จะเพิ่มจำนวนเป็น 4.8 ล้านคน หรือร้อยละ 7.8 ของประชากรทั้งหมด (บรรลุ ศิริพานิช, 2533) โดยผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นในอัตราประมาณร้อยละ 5 ต่อปี ในขณะที่อัตราเพิ่มของประชากรทั่วประเทศประมาณร้อยละ 1.2 ต่อปี (สุจินต์ ผลากรกุล, 2532) จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วย จึงจำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องตระหนักถึงความรีบด่วนในการสร้างความเข้าใจและหาทางรองรับปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของชาติ หากผู้สูงอายุมีสุขภาพดีย่อมจะเป็นมิ่งขวัญ

ของครอบครัว และเป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากวัยสูงอายุเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงแบบเสื่อมถอย ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ สูงกว่าวัยอื่น ๆ และมีความต้องการการดูแลด้านสุขภาพอนามัยอย่างใกล้ชิด จากการศึกษาของ นิศา ชูโต (2525) พบว่า ร้อยละ 66.4 ของผู้สูงอายุไทยมีปัญหาทางสุขภาพ ซึ่งหากจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจำนวนผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางสุขภาพย่อมมีเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้น องค์การที่รับผิดชอบในการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยจำเป็นต้องตระหนักถึง เนื่องจากเป้าหมายหลักของการพัฒนางานสาธารณสุขของประเทศ คือ การมีสุขภาพดีของประชาชน

โรงพยาบาลเป็นสถานที่สำคัญในการให้บริการด้านสุขภาพอนามัย อันจะทำให้การปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติบรรลุตามเป้าหมายได้ ดังที่ ดอร์แลนด์ (Dorland, 1974) ได้กล่าวไว้ว่า โรงพยาบาลเป็นสถาบันที่ได้มีการเตรียมอาคารสถานที่ บุคลากร และอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้เพื่อการบริการในการป้องกัน การวินิจฉัย และการรักษาโรคภัยแก่ผู้เจ็บป่วยและประชาชนทั่วไป ซึ่งการบริการด้านสุขภาพอนามัยในส่วนภูมิภาคนั้นโรงพยาบาลศูนย์เป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของกระทรวงสาธารณสุขที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นโรงพยาบาลที่ให้การรักษาเฉพาะโรคทุกสาขา และสามารถให้บริการรักษาในระดับสูงสุดของส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่รับปรึกษาและดำเนินการตามระบบรับ-ส่งผู้ป่วย เป็นสถาบันให้การศึกษาและอบรมบุคลากรทางการแพทย์และการสาธารณสุขทุกระดับ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนและช่วยเหลือหน่วยงานสาธารณสุขระดับเดียวกันและระดับรองลงไปในเขตเดียวกัน

ปัจจุบันการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุในโรงพยาบาลศูนย์ ได้มีการจัดคลินิกผู้สูงอายุเพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่กำหนดให้โรงพยาบาลต่าง ๆ จัดให้มีคลินิกผู้สูงอายุขึ้นอย่างน้อยสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง แต่ในส่วนของการให้บริการแก่ผู้ป่วยสูงอายุที่รับไว้ในโรงพยาบาลนั้น ผู้ป่วยสูงอายุจะได้รับบริการร่วมกับผู้ป่วยวัยอื่น ๆ ตั้งแต่วัยเด็ก (ในบางหอผู้ป่วย) วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยกลางคน ซึ่งปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุนั้นจะมีความแตกต่างจากวัยอื่น เนื่องจากความสามารถในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ของร่างกายจะเสื่อมสมรรถภาพลง ความสามารถต้านทานโรคต่าง ๆ ลดลง ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย และเมื่อเจ็บป่วยแล้วการรักษาพยาบาลย่อมยากและใช้เวลากว่าคนวัยอื่น

เนื่องจากโรงพยาบาลศูนย์ยังไม่มีหอผู้ป่วยเฉพาะสำหรับผู้ป่วยสูงอายุ ทำให้หอผู้ป่วยแผนกอายุรกรรม ศัลยกรรมและอื่น ๆ ต้องรับผู้ป่วยสูงอายุไว้ปะปนกับผู้ป่วยวัยอื่น จากสถิติผู้ป่วย

ที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลระหว่างเดือนตุลาคม 2534 - เดือนกันยายน 2535 ของโรงพยาบาลศูนย์ต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาลอุดรธานี พบว่า แผนกอายุรกรรมมีผู้ป่วยสูงอายุเข้ารับการรักษาจำนวน 2,077 ราย หรือร้อยละ 30.2 ของผู้ป่วยแผนกอายุรกรรมทั้งหมด แผนกจักษุ โสต ศอ นาสิก มีผู้ป่วยสูงอายุจำนวน 545 ราย หรือร้อยละ 23.86 ของผู้ป่วยในแผนกจักษุ โสต ศอ นาสิก ทั้งหมด และแผนกศัลยกรรมมีผู้ป่วยสูงอายุจำนวน 1,056 รายหรือร้อยละ 15.77 ของผู้ป่วยในแผนกศัลยกรรมทั้งหมด ส่วนโรงพยาบาลชลบุรี พบว่า ผู้ป่วยสูงอายุที่เข้ารับการรักษาในแผนกอายุรกรรมมีจำนวน 1,213 ราย หรือร้อยละ 24.97 ของผู้ป่วยในแผนกอายุรกรรม และผู้ป่วยสูงอายุที่รับไว้ในแผนกจักษุ โสต ศอ นาสิก มีจำนวน 781 รายหรือร้อยละ 61.25 ของผู้ป่วยในแผนกจักษุ โสต ศอ นาสิก ทั้งหมด นอกจากนี้ที่โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช พบว่า แผนกอายุรกรรมรับผู้ป่วยสูงอายุไว้ 4,156 ราย หรือร้อยละ 37.91 ของผู้ป่วยในแผนกอายุรกรรมทั้งหมด แผนกจักษุ โสต ศอ นาสิก มีผู้ป่วยสูงอายุที่รับไว้จำนวน 781 ราย หรือร้อยละ 30.44 ของผู้ป่วยในแผนกนี้ทั้งหมด และแผนกศัลยกรรมกระดูกรับผู้ป่วยสูงอายุไว้ 822 ราย หรือร้อยละ 18.97 ของผู้ป่วยในแผนกทั้งหมด ซึ่งถึงแม้ว่าในปัจจุบันผู้ป่วยสูงอายุจะยังมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับผู้ป่วยวัยอื่น ๆ แต่ก็มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับอัตราเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุ ดังนั้น องค์การพยาบาลในฐานะผู้รับผิดชอบในการบริการพยาบาล ซึ่งเป็นบริการที่สำคัญมากในการบริการด้านสุขภาพอนามัย ควรได้ตระหนักถึงความจำเป็นของการจัดบริการพยาบาลสำหรับผู้ป่วยสูงอายุให้เหมาะสม และเตรียมการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้การบริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุตามเป้าหมายของการพยาบาลที่มุ่งจะพัฒนา และดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้รับบริการ

การที่จะให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมาย จำเป็นต้องอาศัยการบริหารงานที่ดี ซึ่งในการบริการพยาบาลสำหรับผู้ป่วยที่รับไว้ในโรงพยาบาลนั้น พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยนับเป็นผู้บริหารระดับต้นที่มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการที่ใกล้ชิดกับบุคลากรทุกประเภท ทุกระดับ รวมทั้งผู้ป่วยมากที่สุด และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ในหอผู้ป่วยจะอยู่ในขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยทั้งสิ้น ดังนั้น พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยจะต้องมีความรู้ความสามารถทั้งด้านการปฏิบัติการพยาบาลและการบริหารงาน

การบริหารหรือการจัดการ เป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบการตามกระบวนการบริหาร เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมพงศ์ เกษมสิน, 2526) สำหรับการจัดการทางการพยาบาลนั้น สุลักษณ์ มีชูทรัพย์ (2530) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการนำศิลปวิชาการมาใช้ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นโดยอาศัยทรัพยากรที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยให้บังเกิดผลดี หรือเป็นกิจกรรมร่วมของบุคลากรทางการพยาบาลกับบุคลากรอื่น ๆ หลายประเภท หลายระดับ เพื่อให้บริการที่ดีแก่ผู้ป่วยและประชาชนทั่วไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลิตผลของการจัดการทางการพยาบาล คือ ประสิทธิภาพของการพยาบาล

จากความหมายของการจัดการและการจัดการทางการพยาบาลดังกล่าวจึงอาจสรุปได้ว่า การจัดการตามความรับผิดชอบของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ก็คือ การใช้ศาสตร์และศิลปในการนำทรัพยากรการจัดการที่จำเป็นและเกี่ยวข้องมาใช้ตามกระบวนการจัดการ เพื่อร่วมกับบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการให้บริการรักษาพยาบาลที่ดีแก่ผู้ป่วยที่รับไว้ในโรงพยาบาลให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายของโรงพยาบาลและฝ่ายการพยาบาล การจัดการทางการพยาบาลที่ดีย่อมมีผลดีต่อการให้บริการพยาบาล คือ ทำให้การปฏิบัติการให้บริการพยาบาลมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะส่งผลให้ผู้ป่วยได้รับบริการพยาบาลที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของผู้ป่วย ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยให้มีประสิทธิภาพนั้น ไรน์อาร์ท (Rinehart, 1969) และเพอร์ซ (Pearce, 1989) ได้กำหนดหน้าที่ในการจัดการของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยไว้สอดคล้องกัน 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน

การวางแผนเป็นการเตรียมการดำเนินงานล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการจัดการการให้บริการพยาบาล เพราะการวางแผนจะทำให้มีแนวปฏิบัติและเป้าหมายของงานมีความชัดเจน มีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและประหยัด ทำให้การจัดการมีความคล่องตัว สามารถควบคุมกำกับงานได้อย่างเหมาะสม ซึ่งความมีประสิทธิภาพและความสำเร็จส่วนหนึ่งของการให้บริการพยาบาลในหน่วยงานนั้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของแผนที่วางไว้เป็นส่วนใหญ่

การจัดระบบงาน เป็นการจัดระเบียบในการปฏิบัติงาน ซึ่งจำเป็นต่อการให้บริการพยาบาล เนื่องจากงานบริการพยาบาลเป็นงานที่มีความสลับซับซ้อนและต้องอาศัยบุคลากรทางการพยาบาลจำนวนมากร่วมกันให้การบริการพยาบาลแก่ผู้ป่วย หากไม่มีการจัดระบบงานแล้วก็ย่อมจะเกิดความสับสน และการก้าวก่ายงานกัน แต่ถ้าพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยสามารถ

จัดระบบงานได้อย่างเหมาะสม ก็ย่อมเอื้ออำนวยให้การดำเนินการให้บริการพยาบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การอำนวยการ เป็นการนำแผนและระบบงานที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติ โดยอาศัยการสั่งงาน การประสานงาน และการนิเทศงาน เพื่อให้บุคลากรพยาบาลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและร่วมมือในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การอำนวยการเป็นกิจกรรมการจัดการที่จะทำให้เกิดการลงมือปฏิบัติงานให้บริการพยาบาลแก่ผู้ป่วย เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

การควบคุมงาน เป็นการติดตามการปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่ได้อำนวยการไปแล้ว เพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติงานว่าสามารถให้บริการพยาบาลที่มีคุณภาพตามเป้าหมายหรือไม่ ซึ่งจะทำให้ทราบปัญหาของการปฏิบัติงาน และสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันท่วงที ดังนั้น การควบคุมงานจึงมีความสำคัญต่อการให้บริการพยาบาลในการที่จะช่วยให้การบริการพยาบาลสามารถดำเนินไปตามแผนและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้

จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยทั้ง 4 ขั้นตอน มีความสำคัญและจำเป็นต่อการให้บริการพยาบาล และสำหรับหอผู้ป่วยซึ่งมีผู้ป่วยวัยต่าง ๆ ปะปนกันอยู่นั้น เพื่อที่จะทำให้เกิดการบริการพยาบาลที่ดีมีคุณภาพและเหมาะสมกับผู้ป่วยสูงอายุ ก็จำเป็นต้องอาศัยการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการที่มีประสิทธิภาพของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การปฏิบัติกิจกรรมการจัดการของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยนั้น มีความสำคัญต่อการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุเป็นอย่างมาก ในการเตรียมการเพื่อรองรับสถานการณ์เกี่ยวกับผู้ป่วยสูงอายุที่มีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่กำลังเพิ่มขึ้น แต่เนื่องจากนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขในเรื่องการบริการสุขภาพอนามัยสำหรับผู้ป่วยสูงอายุที่รับไว้ในโรงพยาบาลนี้ยังไม่ชัดเจน ดังนั้น พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการบริการพยาบาลในหอผู้ป่วยจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการบริการพยาบาลที่มีลักษณะเฉพาะและเหมาะสมสำหรับผู้ป่วยสูงอายุ และการที่ผู้ป่วยสูงอายุยังต้องอยู่ปะปนกับผู้ป่วยวัยอื่นในหอผู้ป่วยนั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยได้ปฏิบัติกิจกรรมการจัดการ โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างของปัญหาอันเนื่องจากวัยของผู้ป่วย เพื่อให้เกิดการบริการพยาบาลที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยสูงอายุหรือไม่ เนื่องจากยังไม่เคยมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุมาก่อน ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรคนหนึ่งที่รับผิดชอบในการให้บริการพยาบาล

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในโรงพยาบาลศูนย์ จึงต้องการศึกษากิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยให้มีประสิทธิภาพในการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน ตามการรายงานของตนเอง
2. เพื่อเปรียบเทียบกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน จำแนกตามแผนกที่ปฏิบัติงาน ระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบัน ระดับการศึกษา และประสบการณ์การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน ตามการรายงานของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข

ปัญหาของการวิจัย

1. การปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน ตามการรายงานของตนเอง อยู่ในระดับใด
2. การปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน จำแนกตามแผนกที่ปฏิบัติงาน ระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบัน ระดับการศึกษา และประสบการณ์การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย แตกต่างกันหรือไม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน อยู่ในระดับใด

<u>แนวเหตุผลและสมมติฐานการวิจัย</u>

การจัดการเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนเกี่ยวเนื่องกัน กระบวนการในการจัดการตามบทบาทของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ซึ่งไรน์อาร์ท (Rinehart, 1969) กล่าวไว้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน ดังนั้น การจัดการการให้บริการพยาบาลของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ก็จำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนดังกล่าว ซึ่งการปฏิบัติงานในแผนกที่ต่างกัน ย่อมมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของงานที่ปฏิบัติตามความเหมาะสมกับลักษณะของงานแต่ละแผนก จากผลงานวิจัยของ สุพัตรา วัชรเกตุ (2531) เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับพฤติกรรมการจัดการทางการพยาบาลของพยาบาลประจำการในโรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร ตามการรายงานของตนเอง พบว่า แผนกที่ปฏิบัติงาน (สูตินรีเวชกรรม) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการจัดการทางการพยาบาลของพยาบาลประจำการ

เนื่องจากประสบการณ์และอายุมีความเกี่ยวข้องกัน คนมีอายุมากย่อมมีประสบการณ์มาก ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องความคิด การรับรู้ ทัศนคติ และการจูงใจ (ปรมะ สตะเวทิน, 2526) การมีประสบการณ์มากมีโอกาสเผชิญปัญหาต่าง ๆ มาก ทำให้กล้าเผชิญปัญหาต่าง ๆ นอกจากนั้นยังช่วยให้บุคคลมีความเชื่อมั่นและมีเหตุผลมากขึ้นด้วย (Kirk, 1981) ซึ่งสอดคล้องกับนิโกร และนิโกร (Nigro and Nigro, 1984) ที่ว่า ประสบการณ์ในการทำงานมากย่อมทำให้บุคคลมีความเข้าใจงานที่ปฏิบัติหรือรับผิดชอบได้ดี ซึ่งจะสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ดีกว่าผู้มีประสบการณ์น้อยกว่า และจากผลการวิจัยของ บัวแก้ว ศรีจันทร์ทอง (2532) เรื่องการศึกษากิจกรรมการบริหารงานด้านการควบคุมการติดเชื้อโรคในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ตามการรายงานของตนเอง พบว่า พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีประสบการณ์การทำงานในระยะเวลาต่างกัน มีการรายงานการปฏิบัติกิจกรรมการบริหารงานด้านการควบคุมการติดเชื้อโรคในหอผู้ป่วย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ สุพัตรา

วัชรเกตุ (2531) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับพฤติกรรมการจัดการทางการพยาบาลของพยาบาลประจำการในโรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร พบว่า ประสบการณ์การทำงานด้านการพยาบาล มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการทางการพยาบาลด้านการอำนวยการ และการควบคุมงาน ของพยาบาลประจำการ

การศึกษาในระดับต่างกัน ในยุคสมัยที่ต่างกันย่อมมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ และความต้องการต่างกัน (ปรมะ สตะเวทิน, 2526) ความแตกต่างกันทางด้านความรู้ ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ ความต้องการประสบการณ์ ความมั่นใจ และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่มีระเบียบแบบแผน มุ่งที่จะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้และความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ (ภิญโญ สาธร, 2517) และการฝึกอบรมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติเพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ เพื่อยกมาตรฐานการปฏิบัติงานให้อยู่ในระดับสูงขึ้น (เครือวัลย์ ลิ่มอภิชาติ, 2531)

จากเหตุผลและผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัย ว่า

1. พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่ปฏิบัติงานในแผนกต่างกัน มีการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ แตกต่างกัน

2. พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบันต่างกัน มีการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาล แตกต่างกัน

3. พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติกิจกรรมการการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ แตกต่างกัน

4. พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีประสบการณ์การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มีการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ มากกว่าพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่ไม่มีประสบการณ์การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

<u>ขอบเขตของการวิจัย</u>

1. การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงาน

2. ประชากรที่ศึกษา คือ พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ซึ่งปฏิบัติงานในหอผู้ป่วยที่ผู้วิจัยได้พิจารณาจากสถิติผู้ป่วยที่รับไว้รักษาในโรงพยาบาลศูนย์ ระหว่างเดือนตุลาคม 2534-กันยายน 2535 ว่ามีผู้ป่วยสูงอายุจำนวนหนึ่งเข้ารับการรักษา ได้แก่ หอผู้ป่วยแผนกอายุรกรรม ศัลยกรรม ศัลยกรรมกระดูก และจักษุ โสต ศอ นาสิก และเป็นผู้ที่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ของโรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข ทั้งหมด 17 แห่ง

3. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ แผนกที่ปฏิบัติงาน ระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบัน ระดับการศึกษา และประสบการณ์การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ตัวแปรตาม ได้แก่ การรายงานการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย

4. การเปรียบเทียบการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย จำแนกตามระดับการศึกษา เปรียบเทียบ 2 กลุ่มเท่านั้น คือ กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และกลุ่มที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ส่วนกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ไม่นำมาเปรียบเทียบเนื่องจากมีจำนวนน้อยมาก

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. หอผู้ป่วยในโรงพยาบาลศูนย์ทุกแห่ง ของกระทรวงสาธารณสุข มีสภาพการบริหารจัดการคล้ายคลึงกัน เพราะปฏิบัติงานภายใต้นโยบายของกระทรวงสาธารณสุขเหมือนกัน

2. พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย รายงานการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ ตามการปฏิบัติงานจริง

<u>คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย</u>

กิจกรรมการจัดการ หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการและการควบคุมงาน ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากการตอบแบบสอบถาม เรื่อง "การศึกษากิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วย

สูงอายุของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข" ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การวางแผน หมายถึง กิจกรรมที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยปฏิบัติในการเตรียมการดำเนินงานการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุอย่างเป็นระบบไว้ล่วงหน้า โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ การรวบรวมข้อมูล การจัดทำแผน และการติดตามปรับปรุงแผน

การจัดระบบงาน หมายถึง กิจกรรมที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยปฏิบัติในการจัดระเบียบการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยดี

การอำนวยการ หมายถึง กิจกรรมที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปฏิบัติการให้บริการพยาบาลแก่ผู้ป่วยสูงอายุ โดยอาศัย การสั่งงาน การประสานงาน และการนิเทศงาน

การควบคุมงาน หมายถึง กิจกรรมที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยปฏิบัติในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขปัญหาในการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ หมายถึง กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้ป่วย ที่บุคลากรพยาบาลปฏิบัติต่อผู้ป่วยสามัญทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในหอผู้ป่วยแผนกอายุรกรรม ศัลยกรรม ศัลยกรรมกระดูก และจักษุ โสต ศอ นาสิก ของโรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข

พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย หมายถึง ผู้สำเร็จการศึกษาทางการพยาบาลซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสูงสุดในหอผู้ป่วยแผนกอายุรกรรม ศัลยกรรม ศัลยกรรมกระดูก และจักษุ โสต ศอ นาสิก ของโรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข

โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข หมายถึง สถานบริการสาธารณสุขที่มีเตียงสำหรับรับผู้ป่วยไว้รักษา ตั้งแต่ 500-1,000 เตียง สังกัดกองโรงพยาบาลภูมิภาค กระทรวงสาธารณสุข มีทั้งหมด 17 โรงพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลสระบุรี โรงพยาบาลชลบุรี โรงพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี โรงพยาบาลราชบุรี โรงพยาบาลนครปฐม โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา โรงพยาบาลขอนแก่น โรงพยาบาลอุดรธานี โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ นครสวรรค์ โรงพยาบาล

พุทธชินราช พิษณุโลก โรงพยาบาลลำปาง โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ เชียงราย โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช โรงพยาบาลยะลา และโรงพยาบาลหาดใหญ่ สงขลา

หอผู้ป่วยแผนกอายุรกรรม หมายถึง หน่วยรับผู้ป่วยสามัญเพศชายหรือหญิงอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ไว้รักษาในโรงพยาบาล โดยการรักษาทางยา

หอผู้ป่วยแผนกศัลยกรรม หมายถึง หน่วยรับผู้ป่วยสามัญเพศชายหรือหญิงอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ไว้รักษาในโรงพยาบาล โดยการรักษาด้วยการทำผ่าตัดเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นการผ่าตัดกระดูก

หอผู้ป่วยแผนกศัลยกรรมกระดูก หมายถึง หน่วยรับผู้ป่วยสามัญเพศชายหรือหญิง ที่มีความผิดปกติของกระดูกและข้อต่อ ไว้รักษาในโรงพยาบาล

ผู้ป่วยแผนกจักษุ โสต ศอ นาสิก หมายถึง หน่วยรับผู้ป่วยเพศชายหรือหญิงที่มีความผิดปกติเกี่ยวกับ ตา หู คอ และจมูก ไว้รักษาในโรงพยาบาล

ปัญหาการในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปสรรค หรือทำให้เกิดความขัดข้องในการปฏิบัติการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุ ด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การอำนวยการ และการควบคุมงานของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย

ประสบการณ์การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ หมายถึง มีประสบการณ์เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างน้อย 1 วัน

<u>ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย</u>

1. เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการการให้บริการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

2. เป็นแนวทางในการบริหารและการวิจัยเพื่อพัฒนางานของหอผู้ป่วยอายุรกรรม ศัลยกรรม ศัลยกรรมกระดูก และจักษุ โสต ศอ นาสิก โรงพยาบาลศูนย์ กระทรวงสาธารณสุข

3. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารการพยาบาลในการกระตุ้น ส่งเสริมหรือฝึกอบรมพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย เพื่อให้เป็นผู้บริหารที่มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการการให้บริการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพ